

Szombatosok

A Wikipédiából, a szabad enciklopédiából

A szombatosok, sabbatariusok, zsidózók, keresztény-zsidók keresztény eredetű felekezetek, amelyeknek története a reformáció idejére megy vissza. Erdélyben sok hívet szereztek már a 16. század végén, illetve a következő század elején.

Nevüket arról kapták, hogy sokat visszaállítottak a zsidó egyháznak az ókeresztény korszakban eltörölt vallásos törvényeiből. Ezek közül a keresztények számára saját vallási szabályaikkal szemben a legszembeötlőbb különbség az volt, hogy a heti ünnepnapként a szombatot tartották, nem a vasárnapot.

Az unitáriusokhoz hasonlóan Jézust embernek tekintették, ám hittek benne mint egyetlen és igazi Messiásban, akit illendő tisztelni. Miként a zsidók, a Bibliából csak az Ószövetséget tekintették szent könyvnek.

Előfutáraiknak az 1. században élt ebioniták, szombatünneplésük (és nem egyéb hagyományaik) folytatóinak.

A 16. század első felében Csehországban már voltak szombatosok és a vallási mozgalom áttért Sziléziára, Lengyelországra és Oroszországra (molokánusok, szubbotnyikok) és

Magyarországra is (szombatosok). Csehországban a szombatos vallás egy későbbi, 18. századi változatának követői voltak az abrahamiták. Angliában szombatos szekta volt a 17. századi keresztény-zsidóké, majd a 18. században alapított újizraelita felekezet.

Magyarországon

Magyarországon elsősorban Erdélyben vert gyökeret a szombatos vallás, már a 16. század utolsó harmadában. Hagyományosan elsősorban Marosszéken és Udvarhelyszéken gyökeresedett meg. A városok közül jelentős számban voltak Kolozsváron, Marosvásárhelyen és Tordán. A hargitai Szentterzsébeten középiskolai szintű iskolájuk volt. Van adat róla, hogy magyar nyelvterületen Erdélyen kívül Makón is jelen voltak.

Erdélyi alapítóinak az aranyosgeresdi Gerendi Jánost, illetve a székelyszenterzsébeti Eőssi András dúsgazdag székely főnemest tartják.

Utóbbi eredetileg Dávid Ferenc unitárius (szentháromságtagadó) püspök híve volt. Fogadott fia, a héber nyelv ismerője, Péchi Simon Bethlen Gábor fejedelemsége alatt főkancellár lett és így még nagyobb befolyással terjeszthette tovább a szombatos hitelveket. Ez azért is lehetett hatásos, mert az új felekezet számára Pécsi a reformáció jegyében magyar nyelvű irodalmat teremtette, egyházi énekekkel, teológia művekkel, vitairatokkal, zsidó vallásos könyvek fordításaival.

I. Rákóczi György fejedelemségétől, az 1638-as dési terminust követően az erdélyi szombatosokat üldözték. (Korábban, 1636-ban Rákóczi még szabad vallásgyakorlatot engedélyezett nekik az unitárius püspök ellenőrzése alatt és eltörölte a korábbi országgyűlések ellenük hozott határozatait.) Rákóczi döntése ellenük nem vallási indítékokból fakadt, hanem mert a szombatosokat politikai ellenzékként látta. Sokan közülük Törökországba menekültek, mások titokban gyakorolták hitüket és voltak, akik a zsidó vallásra tértek át. Zömük a második világháború idején a zsidótörvények miatt, Degré Alajos miniszteri biztos rábeszélésére, az unitárius egyházhoz csatlakoztak.

A Maros megyei bözdújfalusiak

A Pallas nagy lexikona 1900 körül kihaltak mondja az erdélyi szombatos egyházat. „Bözdújfaluban meghúzódott utolsó maradványaik, 39 család v. 170 lélekkel, 1868. a zsidó hitre tértek és izraelita prozelita hitközséget alakítottak” – írta a lexikon. Az áttérést az 1867-es emancipációs törvény (1867:XVII.tc.) tette lehetővé.

A Magyar Nép Művészete című művében (1908) Malonyai Dezső leírta párbeszédét az utolsó szombatossal, Sallós Józseffel, a bíróval, aki egyszersmint katolikus presbiter is volt. „Megmutatta az imádságos könyveit. Két gyönyörűen írott, vastag könyv, a XVII. századból; cifrázott betű egy sincs bennök, de valamennyi, mint a gyöngyszem. Az első lapon, zsidóbetűkkel, a Mindenható neve” – írta Malonyai.

Degré az 1940-es években azzal a szándékkal beszélte rá az áttért szombatosokat a zsidó hitről való kitérésre, hogy a zsidókkal szemben hozott jogszabályok ne sújtsák őket. A kitérők tanúsítványt kaptak tőle, Magyarország német megszállását követően azonban az erdélyi zsidókkal együtt őket is a marosvásárhelyi gettóba hurcolták. Ráduly István, Bözödújfalui katolikus plébános a tanúsítvány segítségével többeket ki tudott hozni a gettóból, a többieket azonban az auschwitzi megsemmisítőtáborba deportálták. Degré ellen a nyilas uralom alatt a szombatosok ügye miatt fegyelmi vizsgálat indult.

Szombatosok ma

A szombatosok mint közösség kihaltak a 20. században, ám szombatünneplő keresztény felekezet napjainkban is létezik. A szombatünneplés bibliai (nem pedig szombatos) örökségét továbbvivő adventizmus (amely nem az erdélyi szombatos mozgalom származéka!) a történelmi Magyarország területén elsősorban Erdélyben aktív.

L. R. Conradi amerikai adventista misszióvezető Európában 1890-ben még találkozott Bözödújfalun annak az öt szombatos családnak a képviselőivel, akik társaiktól eltérően nem tértek át a zsidó vallásra.

Az irodalomban [szerkesztés]

A korai 17. század szombatosairól szól Kemény Zsigmond Rajongók című regénye.

Szakirodalom [szerkesztés]

Kovács András: Vallomás a székely szombatosok perében. Bukarest: Kriterion, 1982.

(Részletes, XIX-XX. századi bibliográfiával.)

Kovács András: Útfélen fejfa. Budapest-Bukarest: Balassi-Kriterion, 1995.

Kovács András: Mondjatok káddist egy székely faluért. Csíkszereda: Pallas-Akadémia, 1997.

Kovács András: Az erdélyi szombadoság nyomában. Csíkszereda: Pallas-Akadémia, 1999.

Bözödújfalvi szombatosok szertartási és imádságos könyve. Közzéteszi és a bevezetőt írta:

Kovács András. Csíkszereda: Pallas-Akadémia, 2000.

Szávai Géza: Székely Jeruzsálem. Bp.: Pont, 2000.

Pozsony Ferenc: Erdély népei: szászok, örmények, székely szombatosok, cigányok. Kolozsvár: KJNT-BBTE, 2009.

*

A Magyar Szombatosok

Alapítója szenterzsébeti Eőssi András székely főnemes. 1567-ben számos erdélyi főúrral együtt fölvette az unitárius hitet. Családi csapások hatására visszavonult, ekkor találja meg az új, igaz vallást, melyet nagy buzgalommal terjeszt.

Eőssi, valamint tanítványai - Bogáthy Fazekas Miklós, és örökbefogadott fia, Péchi Simon, Erdély kancellárja - készítik el a szombatoság dogmatikáját. Péchi Simon tekintélyével mintegy 20.000 székelyt nyert meg a szombatos hitnek. Egymás után tűnnek fel a szombatos

prédikátorok a láthatáron. Kötelező törvényül Mózes öt könyvét hirdetik és szigorúan ragaszkodnak a szombathoz. A szombatosság teológiája nemzeti jellegű, irodalma tisztára magyar nyelvű.

Erdély fejedelmei a XVI. század végén hozott törvényeikkel elsősorban a szombatosokat sújtják. 1618-ban Bethlen Gábor is megújítja az 1595. évi gyulafehérvári országgyűlésnek szombatosok ellen hozott határozatát. Aranyszék, Kolozsvár, Köröspatak, Marosszék, Torda, Makó szombatos sirámoktól hangos. Ennek ellenére még Bocskai István fejedelem belső tanácsosai, Balási Ferenc generális, Borsos Tamás, a fejedelem bizalmasa is szombatosok. Az 1635. évi országgyűlés vagyon- és fejvesztést rótt ki a szombatosokra, ezért e családok nagy része megkeresztelkedett és látszólag valamelyik magyar történeti egyház hívének mondta magát. 1869-ben 105 szombatos székely-magyar zsidó hitre tért át, megalakították a Bözödújfalusi Zsidó Hitközséget. 1874-ben zsinagógát építettek. A XX. század harmincas éveiben 50-80 - ebből 32 tisztán szombatos eredetű - családból álló buzgó, ortodox zsidó hitközség működött a faluban. Legnagyobb részének Kovács volt a neve. Ruházatuk a székely paraszté. Szigorúan rituális házat vezettek, halánték haját is hordtak, sőt még a mezőn is viselték aratóingük fölött az "arba-kanfoszt".

E magyar eredetű közösség megsemmisítése a Holocausttal kezdődött. A koncentrációs táborokból visszatértek kivándoroltak, vagy szétszóródtak Erdélyben, Ó-Romániában. A végső csapást a ceausescu-i falurombolás jelentette, ekkor víztározót képeztek ki Bözödújfalú község területén, földműves lakói panel (bloc)-lakásokat kaptak...

Nem csak a vallástörténeti kutatások miatt kiemelkedő fontosságú, e felekezet, de nagy figyelmet érdemel magyar irodalomtörténeti szempontból is. Az első magyarnyelvű teljes zsolnárfordítás is szombatos ember nevéhez fűződik, Bogáthy Fazekas Miklós munkája.

*

Szombatosok

(sabbatariusok), a reformáció óta s jobbra annak következtében keletkezett, rendszeren apróbb és rövid életű keresztény felekezetek, melyek az ó-szövetségre visszanyulva, a kereszténységben kisebb-nagyobb mértékben visszahelyezni kapták az egyház által eltörölt zsidó vallásos törvényeket, s így nagyjában a Kr. u. I. sz.-beli ebioniták (I. o.) álláspontjára helyezkedtek. Azon szembeszökő körülménynek, hogy egyebek közt a vasárnap helyett a szombatot tartották meg mint nyugalomnapot, köszönték a Sz.nevet, bár különben zsidózóknak (Judenzer), félzsidóknak (semi-judaei) és keresztény-zsidóknak is neveztettek, míg maguk különféle más neveket vettek fel. Az ilyen Sz. már a XVI. sz. első felében léptek fel Csehországban, valamivel később Sziléziában és Lengyelországban, hol még ma is léteznek (subbotniki, molokánusok). Angolországban a XVII. sz.-ban keletkeztek az u. n. keresztény-zsidók, Csehországban az elnyomott husziták maradványaiból az abrahamiták, kiket 1780. Magyarország déli határvidékeire hurcoltak, hol őket egymástól elkülönítették, szigorú őrizet alá helyezték és nemsokára elnyomták. Ide tartozik az 1750. Southcote Johanna által alapított angol Sz. vagy új-izraeliták felekezete is. Az erdélyi Sz. keletkezése szenterzsébeti Eőssi András dúsgazdag székely főnemesre vezethető vissza, ki mint a

hitújításai miatt elítélt Dávid Ferenc (I. o.) unitárius püspök hive, ennek tanait túlhajtotta (1588 körül); művét folytatta fogadott fia Pécsi Tamás, Bethlen Gábor alatt Erdély főkancellárja, ki előkelő családi összeköttetéseit, vagyonát és befolyását, bukása után (1620) pedig egész idejét és tehetségét, bő tudományát és meglepő héber ismereteit a szombatosság ügyének szentelte, mely most számos hívőt talált a székelyek közt és egyebek közt elég terjedelmes, tisztán magyar irodalmat teremtett: egyházi énekeket, teológiai és polemikai műveket s a zsidó liturgia és szertartásos könyvek fordításait. I. Rákóczi György a dési terminuson (1638) megtörte erejét; azóta a folytonos kegyetlen üldözés, mely sok szombatost Törökországba való kivándorlásra kényszerített, egyre apasztotta számukat, és még csak titokban, de annál nagyobb rajongással gyakorolták vallásukat, mely lépésenként mind közelebbre jutott a zsidósághoz. Bözödújfalun meghúzódott utolsó maradványaik, 39 család vagy 170 lélekkel, 4 család kivételével, mely még ma is szombatos, 1868. a zsidó hitre tértek és «izraelita prozelita hitközséget» alakítottak. V. ö. Kohn Sámuel, A szombatosok, történetük, dogmatikájuk és irodalmuk (Budapest 1889). Amerikában 1844 keletkeztek Sz. a baptisták, kivált pedig az adventisták közt, kik tanaik terjesztése, első sorban a szombat szentül tartása mellett erélyes propagandát fejtenek ki. V. ö. Andrews J. N., Die Geschichte d. Sabbath's (angolból fordította Conradi E. R., Basel és Hamburg 1891).

*

1911 | Július

A szombatosok

Az erdélyi kis Bözödújfaluban van egy világszerte híres hitközség: izraelita most már, de tagjai a régi szombatosokból valók. Nagy történelmi multja van annak a szektának, mely a „szombatosok” névvel különböztette meg magát a többi vallásfelekezettől. Visszanyulik a története a Krisztus utáni első századba, az ebionitáknak nevezett szektáig. Azután keletkezett ezt a szekta, a mikor a jeruzsálemi keresztény egyházban Thebuitis egyházatya szakadást idézett elő abbeli haragjában, hogy nem ő lett Jakab apostol halála után a jeruzsálemi püspök. Jeruzsálem pusztulása előtt Thebuitus pártja a püspökhöz hiv másik párttal együtt Pellába és Dekapoliszba menekült.

Itt azután elszakadtak egymástól s Thebuitis pártja az e környéken tartózkodó zsidó aszketa felekezetnek, az ugynevezett esszeusoknak befolyása alá került és átalakult az ebioniták szektájává. Ez a szekta, habár tagjai eredetileg keresztények voltak, elfogadta a zsidó vallás törvényeit, de azzal a különbséggel, hogy Jézust elismerte Messisának, a kit azonban József és Mária gyermekének tekintett és emberi tulajdonságokkal ruházott fel. Ez a szekta idővel eltűnt, de tanai lappangva terjedtek tovább a későbbi századokba is, míg végre ismét életre keltek más, de hasonló formában a szombatosok szektájában.

Ez a szekta, a melyet a szabattáriánusoknak is neveztek, a reformáció után keletkezett és többféle kisebb felekezetre oszlott szét, a melyek vissza akarták helyezni az egyház által eltörölt zsidó vallásos törvényeket s a vasárnap helyett a szombatot ismerték el pihenő napnak; innen kapták a „szombatos” nevet, de zsidózóknak, fél-zsidózóknak vagy keresztény-zsidóknak is nevezték őket. Már a tizenhatodik században alakult egy ilyen szombatos-szekta Csehországban, később pedig Sziléziában és Lengyelországban is. A régi lengyel

szombatos-szektának a maradványa még ma is megvan.

De nemcsak az említett helyeken, hanem még Angolországban is alakult rövidéletű szombatos-szekta és pedig a tizenhetedik században; keresztény-zsidónak nevezték tagjait. Később, 1750-ben másik angol szombatos-szekta is alakult Angolországban: az új izraeliták kis felekezete, a melynek alapítója egy Southcote Johanna nevű vallásos nő volt. A Csehországban üldözött husziták maradványaiból „abrahamita” nevű szekta lett, a melynek tagjait 1780-ban száműzték és Magyarország déli határvidékeire hurczolták és elkülönítették őket egymástól. Ilyen módon sikerült is megsemmisíteni a szektájukat.

Különös emberek voltak a régiek a maguk fanatizmusában; üldöztek másokat, mert más módon dicsérték az Istent, mint ők. Hiába voltak a más vallásuk derék, jó, erkölcsös emberek, mégis üldözték őket a fanatikuskok, a kik nem tudtak felemelkedni arra a magasabb és egyedül emberséges nézőpontra, hogy a vallás mindenkinek magánügye és kiki úgy imádkozzék, a hogyan akar, csak jó ember legyen és tiszteletben tartsa mások vallását is. Mint láttuk, sok üldözésben volt részük a szombatosoknak, mielőtt Magyarországon is megalakult a felekezetük.

Nálunk nagy pártfogója akadt a szombatosok vallásfelekezetének Eössi András dúsgazdag székely főnemesben. A mit ő megkezdett a szombatosok felekezetének terjesztésében, hathatósan folytatta azt nagytehetségű fogadott fia, Péchy Tamás, a ki Bethlen Gábor fejedelemsége idejében Erdély főkancellárja volt. Előkelő családi összeköttetéseit, nagy vagyonát és befolyását, 1620-ban történt bukása után pedig minden idejét és tehetségét a szombatosok ügyének szentelte Péchy Tamás. Nagy tudós volt és nagy jártasságra tett szert a héber nyelvben is.

Terjeszteni kezdte a szombatoságot a székelyek között és csakhamar megsaporodtak a hivei. Irt számukra egyházi könyveket is, továbbá zsoltárokat, zsidó liturgiai és szertartáskönyveket fordított magyarra. I. Rákóczi György útját vágta a szombatoság terjedésének. Azóta folytonos üldözésben volt részük a vallásukhoz ragaszkodó szombatosoknak, a kik közül sokan Törökországba menekültek üldözőik elől. Azok, a kik itthon maradtak, a kis Bözödujfaluban huzódtak meg.

Felekezetük azután egyre közelebb jutott a zsidósághoz s 1868-ban át is tértek a bözödujfalui szombatosok a zsidó vallásra és ugynevezett „izraelita prozelita hitközséggé” alakultak. Dr. Kohn Sámuelnek „A szombatosok” című nagybecsű munkájában, mely a Magyar Tudományos Akadémia kiadásában jelent meg, igen érdekes adatokat találhatunk a bözödujfalui szombatosokról, a kik valóságos rajongással ragaszkodnak hitükhöz. Ez a rajongás minden cselekedetükben megnyilvánul, a mikor bizonyosságot akarnak tenni vallásosságukról. Semmi-féle áldozattól sem riadnak ekkor vissza.

A régi szombatosok csak ezzel a rajongásukkal voltak képesek megmenteni a felekezetüket a sok üldözés közben való elpusztulástól. Egészen a zsidó vallás törvényei szerint éltek már a zsidó hitre való áttérésük előtt is. Szigoruan megtartották a zsidó vallás törvényei szerint éltek már a zsidó hitre való törvényei szerint éltek már a zsidó hitre való áttérésük előtt is. Szigoruan megtartották a zsidó ünnepeket és ragaszkodtak a zsidó étkezési törvényekhez: csak kóser

ételt ettek. Inkább éhen haltak volna, mintsem megegyék a disznóhúst. Libát hizlaltak disznó helyett. Egy izben sokáig nem juthattak kóser hushoz s ekkor inkább nem ettek húst és nem főztek zsirral. Végre megérkezett egy kocsiderékra való kóserhusháztalimány a falujukba.

Az asszonyok, a mikor ezt megtudták, örömben ide-oda szaladgáltak a falu utcáin, torkuk szakadtából kiabálva: „Megjöttek a kóserhús!” Régi feljegyzés szerint ezt mondotta az egyik szombatos: „Ha a fejedelem fejem felé állna is egy pallossal, mégsem enném meg a disznóhúst!” Ha valahonnan zsidó érkezett a falujukba, örömmel fogadták s mint kedves vendéggel bántak vele otthonukban. Szépségükről országszerte híres leányaik örömet mentek férjhez zsidó ifjuhoz.

A XVII. század második felében még több községben voltak szombatosok, de a XVIII. század közepe óta csak Böződujfaluban és Ernyén maradt közülök kevésszámu család. Végre csak Böződujfalun huzódtak meg, erősen ragaszkodva a hitükhöz. Ez a község Háromszék délnyugati részén van, minden oldalról hegyekkel elzárt, nehezen hozzáférhető regényes völgyben. Nem vezet oda még rendes országut sem. A hogyan mondani szokták, az Isten háta megett levő hely ez. De azért nem feledkeztek meg ott az Istenről, mert az ezer főnyire sem szaporodott, részben székely, részben oláh lakosság hat felekezetre oszlik szét; vannak ott a szombatosokon kívül római katolikusok, reformátusok, egyesül és nem egyesült görög-katolikusok, de mindannyian példás egyetértésben élnek egymással.

Legérdekesebbek köztük természetesen a szombatosok, a kik most már teljesen a zsidó vallás törvényei szerint élnek. Orthodox zsidó hitközséget alkotnak s van zsinagógájuk is, a melyet az egyik képünkön bemutatunk fotográfiai felvételünk nyomán. Ott áll a templom előtt a hitközségük két véne Hirsch István rabbival együtt.

Másik képünkön bent a zsinagógában is látjuk őket. Igen tekintélyes és tiszteletreméltó agastyánok ezek s a külsejük is elárulja a szelidségüket, vallásos lelkiületüket. Van még a községben egy szombatos is: Sallós József, a ki azelőtt több esztendeig viselte a községi birói tisztet. Ő az egyedüli a régi szombatosok közül, a ki nem tért át a zsidó hitre. A római katolikus egyház kötelékébe tartozik, de azért a régi szombatosságra való emlékezésből maig megtartja a szombatot. Özvegy ember s gyermekei nincsenek. Bátyja áttért a zsidó vallásra s rabbija volt a hitközségnek.

A székely zsidók – így nevezi őket a nép – magyar családnevük mellé zsidó neveket vesznek fel, a milyenek a többi közt: Mendel, Lévi, Óser, Naftali. Nagyon kedvelik a bibliai neveket is, különösen az Ábrahámot.

A zsinagógájukat volt lengyel saktereiktől eltanult zsidó-német szóval síl-nek szokták nevezni. A zsinagóga szombaton és ünnepnapokon és ünnepnapokon megtelik ájtatos hivekkel; a nők is rendesen járnak az istentiszteletekre. Hétköznapon zárva van a zsinagóga, mert a székely zsidók ilyenkor a munkájukat végzik. Virradattól késő estig dolgoztatnak szántóföldjeiken s nagyon kell szorgalmazkodniok, hogy a két kezük munkájával megszerezzék minedennapi kenyerüket.

De örömmel és jó kedvvel dolgoznak; nagyon derék, becsületes és jólelkű emberek. Az

istentiszteletet egészen ortodox szokás szerint héberül végzik a rendes zsidó imakönyvekből. A fiatalabbak jól olvasnak héberül, a vénebbek azonban jobban tudják az imádságokat könyv nélkül elmondani, semmint elolvasni. A régi szombatosoknak magyar nyelvű imádságaik és énekeik voltak, a melyek igen szépek. Üldöztetésük alkalmával is énekekben vigasztalódtak s megható a többi közt ez az énekük, a melyben erőért és kitartásért imádkoztak:

Ábrahámnak ura, Izsák és Jákóbnak
Kegyelmes szent istene,
Ne hagyj elszakadnunk, tőled eltávoznunk
A mostani ügyünkbe'
Tarts végig hitünkbe' és reménységünkbe'
A mostani időkbe'.

A székely zsidók nyelvre, ruházatra és életmódra teljesen székely parasztok, csak hogy a férfiak ortodox szokás szerint sohasem jelennek meg fedetlen fővel, nyáron pedig, a mikor a szőrös, szürke székely kabát nélkül, magyar szabásu szűk nadrágban, gyakran mezitláb, ingujjban járnak az utcákon, ingük alól kilátszik a ciczesz. A férfiak közül többen a lengyel zsidók módjára tekerceses fűrtökbe szedik hajukat a halántékon, a férjes asszonyok pedig vagy levágják a hajukat vagy pedig eltakarják kendővel.

Bözödújfaluról Erdély más helységeibe került szombatos zsidók mindenütt beolvadtak a zsidó hitközségbe. Az iskolásfiuk közül többen voltak már növendékei a pozsonyi ortodox rabbiiskolának. A leányok inkább pártában maradnak, mintsem keresztény ifjuhoz menjenek feleségül. Még talán akkor sem cselekednék meg ezt, ha a szerelem ösztökélné rá őket. Vallásosságuk még a szerelmükön is uralkodik s csak zsidó vallásu férfinak nyujtják kezüket. Érdekes, hogy szigorúan megtartották a zsidó vallásos törvényeket azok a szombatosok is, a kik a tömeges áttérés idején megmaradtak a régi szombatosságban.

Ezek is áhítatosan megülték a szombatnapot és a zsidó ünnepeket. Kereszténnyel ők sem kötöttek házasságot.

Világszerte híres a bözödújfalui hitközség és a külföldi teológusok is gyakran érdeklődnek iránta. Évekkel ezelőtt Amerikából is lelkes hangú üdvözlést kaptak a székely zsidók.

Bözödújfalu
Szabó Zoltán

Az egykori Bözödújfalu Erdőszentgyörgytől keletre terült el a Küsmöd vize mellett. A települést, mint láttuk, 1911-ben egyedülálló történelmi – vallási közösségként tartották számon, melyben különböző nemzetiségű és felekezetű családok éltek együtt évszázadokon át. Laktak itt katolikusok, unitáriusok, szombatosok, ortodoxok és zsidók is.

Ma már a település helyén csak egy víztározó látható, melyet az 1980-as évek végén kezdtek építeni. A falu házai, a mezőgazdasági területek jórésze, az alacsonyabban fekvő temetőrész és a templomok is víz alá kerültek – csak a katolikus templom vízből ilátszó csúcsa emlékeztet még a hajdani Bözödújfalura. Lakói elköltöztek, szétszóródtak.

Bözödújfalu hajdan a tolerancia jelképe volt, mára a falurombolás szimbólumává vált.

*

Szombatosok

vallási felekezet, amelynek tagjai hittételeiket, liturgiájukat, szokásaikat elsősorban az Ó-Testamentumra alapítják, így a hét ünnepnapját is szombaton tartják. Innen ered a latin sabbatarius és a magyar szombatosok megjelölés is. A keresztény egyháztörténet során több alkalommal is keletkeztek szombatos csoportok. Már az i. sz. 1. sz.-ból is van tudomásunk a szombatosokról. A 16. sz. első felében Cseho.-ban jelentek meg szombatosok, később Sziléziában, Lengyelo.-ban is voltak követőik. A 17. sz.-ban Angliában keletkeztek gyülekezeteik. A magyar szombatosok a reformáció során a 16. sz. második felében jelentek meg. Tanításaik Eössi András hittételein alapultak. Tagadták Jézus isteni voltát, őt magát mint a megváltásra sikertelenül kísérletet tett messiást tisztelték és új messiás érkezését várták. Az ó-testamentumi könyvekre támaszkodtak, számos zsidó szokást, ünnepet, liturgikus cselekményt vezettek be közösségeik életébe. Gyülekezeteik elsősorban → Udvarhelyszék és → Marosszék székely lakossága között gyökeresedtek meg. Híveik között a nemesség soraiból, sőt a főurak köréből is akadtak. Szép számú városi csoportjuk volt pl. Marosvásárhelyt, Tordán, Kolozsvárot. Van adat arra is, hogy híveik a mai Mo.-on is éltek, így többek közt Makón. Számuk 1620 körül elérte a 20 000 főt. – A magyar szombatosok tanításai Péchi Simon felléptével 1630-tól gyökeresen átalakultak. A keresztény tradícióval teljesen szakítottak. Minden tekintetben a zsidó vallás hagyományaihoz, tanításaihoz, rítusaihoz igazodva alakították ki közösségeik életét. Középiskolai szintű iskolát is tartottak fenn Szentersébeten. Élénk irodalmi, költészeti tevékenységet fejtettek ki. Zsidó vallásos műveket nagy számban ültettek át magyarra, és sajátos énekköltészetük alakult ki. 1638-tól a prot. ortodoxia, majd az ellenreformáció felülkerekedésével kíméletlen üldöztetésük kezdődött el. A még 1868-ban Bözödújfaluban fennállott maroknyi paraszt-csoportjuk (mintegy 170 fő) az izr. egyházhoz, 1940-ben pedig az ún. zsidótörvények miatt az unit. egyházhoz csatlakozott. Sajátos hagyományú és szokásvilágú, rendkívül zárkózott életmódjuk, a meggyőződésükért vállalt sok megpróbáltatás, állhatatos kitartás felkeltették íróink érdeklődését (Kemény Zsigmond, Jókai Mór). – Irod. Orbán Balázs: A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi és népismei szempontból (I., Pest, 1868); Kohn Sámuel: A szombatosok, történetük, dogmaticájuk és irodalmuk, különös tekintettel Péchi Simon főkancellár életére és munkáira (Bp., 1899); Varjas Béla: Szombatos énekek (RMK, XVII. sz. 5., Bp., 1970).